

Eina nuo 1988 m. spalio 28 d.

LIETUVOS POLITINIŲ KALINIŲ IR TREMTINIŲ SĄJUNGOS SAVAITRĀSTIS

* 2012 m. birželio 29 d. *

Tauro apygardos partizanų takais

Patriotinis moksleivių ugdymas, emigravus į užsienį pusei milijono jaunu žmonių, šiandien tampa nepaprastai svarbus. Rezistencijos ir pasipriešinimo istorijos tema – dalis pilietinio ugdymo. Koks dėmesys jai skiriamas mokyklose, be abejonių, didele dalimi priklauso nuo istorijos mokytojų entuziastų.

Dar sausio mėnesį vykusiame istorijos mokytojų metodiniame susirinkime, pritarus švietimo skyriui, išdėsčiau mintį apie galimybę paraišrinti sios temos suvokimą. Vienas iš variantų – išvažiuojamas seminaras „Tauro apygardos partizanų takais“. Šiam sumanymui buvo pritarta. Tačiau, kaip ir visada, nenumatytos aplinkybės koregavo mūsų renginio laiką.

atminimo ženklu – paminklų ir kryžių. Be abejo, jų yra daugiau nei 19, minimu knygoje, bet visgi Vilkaviškio rajonas šioje srityje ne pirmauja. Ne galima pasigirti ir paminklų priežiūra...

Per vieną dieną visų paminklų aplankytī neįmanoma, tad nutarta maršrutą sudaryti taip, kad pamatytiame svarbiausius.

Pirmas mūsų seminaro objektas – paminklas Tauro apygardos partizanų vadui Antanui Baltūsiui-Zvejui ir jo stabo partizanams Juozui Balsiu-Đobilui bei Pranui Žaldariui-Šapalui.

Siek tiek paklaudžioje lauko keleliais, padedami geranoriškū ūkininkų, per kurių laukus važiavome, nusigavome iki paminklo. Mūsų gida – paminklo statytojas Al-

partizanus bandita. Pra nešę papildė Vilkaviškio krašto muziejaus darbuotoja R. E. Rupeikienė ir „vaikščiojanti enciklopedija“ – R. Rusteika.

Trumpam stabtelėj Obšrūtuose, kur prie kelio stovi paminklas, primenantis kolonistų išvijimą iš kaimo, leidomės į partizanų vadų suvažiavimo vietą – Nadrausvės kaimą, kur 1946 metais ūkininkų Broniaus Lietuvninko-Bitininko sodyboje buvo įrengtas bunkeris. Čia 1947 metų sausio 15–17 dienomis vyko Tauro apygardos vadų suvažiavimas. Jame buvo nutarta atsiriboti nuo J. Markulio-Erelie, kuris, kaip vėliau paaiškėjo, išdavė ne vieną partizaną.

Gižų miestelio centras. Ten, kur buvo „stribelnyčia“, prie paminklo prisiminėme narsuolius, kurie nepabijojo stoti į nelygią kovą su keleriopai stipresne jėga – stribais ir enkavédista.

Žygio dalyviai prie Keturvalakių bažnyčios šventoriuje pastatyto paminklo 31 krašto kovotojui atminti

Ir vis dėlto birželio 19 dieną du autobusai pajudėjo iš Vilkaviškio Pilviškių link. Mūsų kelionės tikslas – susipažinti su partizaninio judėjimo įamžinimu Vilkaviškio rajone. Pakeliauti Tauro apygardos partizanų takais panoro ne tik aktyviausieji mūsų rajono mokytojai istorikai, bet ir šaunūs jų mokiniai. Buvo svarbu pajusti dvasią, kuri į Laisvės kovočių gretas atvedė šimtus ir tūkstančius dar gyvenimo nemačiusių jaunuolių.

Albume „Atmintis atgiju si paminkluose“ išleistame šiais metais, Vilkaviškio rajonui yra skirta keletas puslapių. Lyginant su kitais rajonais, mūsų miesteliuose ir kaimuose nedaug partizanių judėjimą primenančiu

gimantą Lelešius, Tauro apygardos partizanų muziejaus darbuotojas, ir Romas Rusteika, daugelio paminklų statybos iniciatorius. Jie stebėjosi pasikeitusių vietovių vaizdu. Paminklas, pastatytas 1990 metais, atrodė visai mažutis, lyginant su išaugusiais medžiais.

Uždegę atminimo žvakę kelialautojai išklausė A. Lelešiaus pasakojimo apie vieną iš aktyviausių Tauro apygardos partizanų vadų A. Baltūsių-Zveją. Kalbėtojas pabrėžė, kad šis vadas buvo nepaprasti griežtas, reiklus. Jis įvedė tvarką, karišką drausmę, sujungė išsiblaškiusius partizanų būrius. Deja, Gulbiniskiuose buvo išduotas ir garbingai žuvo. Nejaukia šiandien girdėti vadinant

A. Lelešius papasakojo apie Užgavėnių „blynų balį“, kai buvo sunaikinta didelė sovietinio aktyvo dalis.

Ypatą dėmesį kelionėje skyrėme paminklui Keturvalakiuose – mūsų keleto metų darbo rezultatui. Šventoriuje esantis paminklas prime na 31 Keturvalakių krašto kovotoją. Paminklo atsiradimo iniciatorius A. Pumerio atminimą pagerbėme malda ir degančia žvakele. Padėkojome ir ąžuolėlio, kuris gražiai ošia už paminklo, sodintojui K. Melnikui.

Pro Sardokus, kur atminimo ženklu pažymėta partizanų vado Prano Kučinsko-Apynio ir jo draugų žūties, patraukėme Gražiškių pusę.

(keliamas į 7 psl.)

Atgyjanti atmintis ateities kartoms

Druskininkų rezistencijos ir tremties muziejaus darbuotojų iniciatyva prie dabartinio klebonijos pastato, kuriaime sovietmečiu šeimininkavo represinės struktūros, buvo pritvirtinta memorialinė lenta. Birželio 19 dieną susirinkus kelioms dešimtimis žmo-

Pašventinimo ceremonijoje dalyvavo buvusių tremtiniių choras, atėjo keli anų laikų liudininkai, papasakoję susirinkusiems apie šiuose pastatuose patirtą smurtą bei kitų žmonių tragiskus likimus. Tenka pasidžiaugti, kad užsiimant istorinės atminties jam-

Klebonas K. Masevičius pašventino memorialinę lentą

nių, Druskininkų Švč. Mer gelės Marijos Škaplierinės bažnyčios klebonas K. Masevičius už kurorto ir jo apylinkių Laisvės kovotojus aukoją šv. Mišias, po kurių pašventino ne tik šią lentą, bet ir jo iniciatyva klebonijos kime pastatytą tautodailininko V. Dabruko sukurtą medinį kryžių. Kitoje gatvės pusėje buvo pašventinta memorialinė lenta, dar ankstesniais metais pritvirtinta prie buvusio kalėjimo pastato.

žinimo darbais vis dar atsiranda žmonių, galinčių suteikti nemaižai dominančios vertingos informacijos, pagrįstos asmeniniais išgyvenimais, kuria ne retai patvirtina ir muziejui dovanojamos istorinės reliktijos.

Gražiu oru vykstanti net trijų objektų pašventinimo ceremonija praėjo jaukioje aplinkoje, patraukdama prai. Fonbergo gatve einančių žmonių dėmesį.

Gintautas KAZLAUSKAS

Skausmingas bylojimas iš nebūties

Birželio 6 dieną Marijam-polės Tauro apygardos partizanų ir tremties muziejaus iniciatyva Kraštotoysters muziejaus „Saulėračio“ galerijoje buvo suvaidintas Kazlų Rūdos Kazio Griniaus gimnazijos dramos būrelis (režisierė Odeta Pučinskienė) vaidinimas pagal partizanų kūrybą ir laiškų „Kalbėjimas iš nebūties“.

Jis prasidėjo trumpa režisierės žanga: „Norėjome prabili apie skaudų laiką tikrai žodžiais – žodžiais visa tai išgyvenusiųjų. Tai – kalbėjimas iš nebūties“.

Tas kalbėjimas buvo labai jaudinant, įtikinant, nuoširdus, subtilus, tariamas lūpomis tokiai pat jaunų žmo-

nių, kokie buvo partizanai. Sékminges išvengta dirbtinio patoso. Vaidinimas prasidėjo ir baigėsi tremtiniių dainos „Je ne auksinės vasaros, ne mėlynos vosilkos“ žodžiais. Jose tarsi pražydo tauri nostalgija. Nostalgija paprasto gimtojo krašto. Tai, kas buvo išprasta, kasdieniška, o Sibiro taigose tapo gražia nepasiekiamā vizija, aplankančia tik sapnuose. Nerealiai paveikus tam-pa gimtinės laukų žalumas, dangaus ir ežerų mėlynumas, vyturio giesmė, kaimo sodybos šulinio svirties girdždėjimas.

Užtemdytoje salėje blaškėsi švieselės – partizanų vėlės.

(keliamas į 2 psl.)

Iš užmaršties prikeltas dar vieno partizano vardas

LPKTS Mažeikių filialo pirmininko Teofilio Januškevičiaus iniciatyva birželio 10 dieną paminėtos Vyčio būrio partizanų 63-iosios žūties metinės.

Po šv. Mišių, Viešnių bažnyčioje aukotų už žuvusius partizanus, žmonės rinkosi į Viešnių kapines prie perlaidotų partizanų kapo – kenotafą. Vėliau mašinų vilkstinė pajudėjo į išnykusius Šiurkiškių, Užpelkių, Purvių kaimus, kur pastatyti paminklai žuvusiesiems atminanti. Padėta gėlių, uždegta žvakę, partizanai pagerbtini šaulio Alfonso Degučio patrankos šūviais.

Viešniškis Adomas Riauka, tyninėjės Vyčio būrio veiklą, nušvietė būrio žūties aplinkybes.

Partizanų sunaikinimo operacijai Mažeikių MGB ruošesi iš anksto. 1949 metų birželio 6 dieną Mažeikių ir aplinkinių rajonų kariuomenės garnizonu ir stribų pajėgos apsupo Purvių ir Užpelkių miškų masyvą. Visą ilgą vasaros dieną vyko mūšis, žuvvo penki partizanai. Trys, iš jų vienas sužeistas, pateko į nelaisvę. Būrio vadui Pranui Be-

leckui su dvieju partizanais pavyko prasiveržti iš apsupties. Bet jie buvo persekiojami ir po keleto dienų žuvo. Liko gyvitik du būrio partizanai: vieno per užpuolimą būry tiesiog nebuvuo, o kitas mūšio metu įsilipo į aukštą eglę ir liko nepastebėtas. Žuvusiuosius užkasė Purvinės miško pakrašty.

Kivylių gyventojas Vytautas Gydra, vedės žuvusio partizano dukteri, pasakojo, kaip su kartu iš lagerio grįžusiu partizanu ryšininku Pranu Misiuli surado penkių žuvusiuų užkasimo vietą. Atgimimo metais partizanų palaiakai palaidoti Viešnių kapinėse.

Būrio kovotojų pagerbiemas buvo pratęstas gražiame gamtos prieglobstyje, režisierius Juozo Miltinio gimtinės sodybvietėje, buvusiame Ramoniškių kaimelyje.

Prisiminimais dalijosi žuvusiu partizanų sesuo Morta Šiurkutė-Simaitienė iš Palangos, partizano Jono Šiūšos sesuo Adelė Abelkienė, duktė Danutė Šiušaitė-Vaičiulienė iš Telšių, žuvusio Jono Šiurkaus sūnus Kostas Šiurkus, būrio vado Belecko sūnėnas Zigmas Vasiliauskas iš Joniškio. Buvęs politinis

kalinys Albertas Ruginis prisiminė, kad 1949 metų rudenį Mažeikių kalėjime vienas suimtuju – Adomas Žukauskas jam pasakojo apie Vyčio būrio kulkosvaidininką, kuris 1948 metų rudenį ėjė per patvinusių Ventos upę siūbuojančiu lieptu, iš ją įkritęs ir nuskendęs.

Šią istoriją papildė buvęs Vyčio būrio ryšininkas Stasys Vėlavičius, dabar gyvenantis Viešniuose. Pasirodo, tas upėje nuskendęs partizanas buvo Adolfas Matas, gimęs 1927 metais, Purvių kaimo gyventojas. Jis 1946 metų gegužės 22 dieną buvo suimtas NKVD ir vežamas į kalėjimą pabėgo. Po to įstojo į Vyčio būrį, tapo kulkosvaidininku, dažavo kautynėse prie Gudų malūno, per kurias buvo nukauti du sovietų pareigūnai ir du karininkai. Būrio vyrai kulkosvaidį iš upės ištraukė, o A. Mato kūną nunešė patvinusi upė. Vėliau buvo kalbama, esą skenduoli palaidojo Meškys iš Ramoniškių kaimo.

Taip buvo atverstas dar vienas Vyčio būrio istorijos puslapis ir prikeltas dar vieno pasišventėlio vardas.

Albertas RUGINIS

spektaklis dramatiška tremties ir kovų tema. Atgimimo pradžioje 1989 metų vasario 16 dieną Antanui Lukšai pakvietus, Kazlų Rūdos moksleiviai (režisierius Algirdas Ališauskas) parodė spektaklį partizanams „Kančia nuskaidrina likimą“ (apie tremtinius prie Laptevų jūros) Kauno būtinių gyventojų aptarnavimo kombinato salėje.

Algimantas LELEŠIUS

Scena iš spektaklio „Kalbėjimas iš nebūties“

Žibartonyse atgaivinta raudonoji „Šventės dvasia“

Panėvėžio rajone verda nepasitenkinimas: Tėvynės sąjungos-krikščionių demokratų sąjungos nariai, politikai – Seimo narys Petras Luomanas ir Europos Parlamento narys prof. Vytautas Landsbergis leido sau viešai suabejoti šio rajono mokytojų kompetencija po to, kai minint Žibartonių pagrindinės mokyklos 100-metį, vaikai, apręngti pioneriais, išpyle visą privalomą sovietmečio dainų ir eilių programą. Su raudonais kaklaraiščiais, baltais marškiniais, pionieriškais būgnais.

„Kur žalios mūsų lankos, gamyklų kaminai! Ir pionierių rankos – tenai tenai tenai! Užaugę lyg berželiai po Tėviškės langais/Tarybų gimtą šalį papuošime darbais.“ Šiomis ir kitomis eilėmis neprilausomos Lietuvos vaikučiai žadino nostalgiją gausiai susirinkusių senelių ir tėvelių širdyse. Ne vienas net ašarą braukė. O tuo metu švieslenėje virš scenos buvo skelbiama, kad 1948 metais drąsiausieji pirmieji užsiriso pionieriškus kaklaraiščius.

Tiesa, 100 metų šventės mokyklos mokytojai nesugalvojo toje švieslenėje išrašyti, kad tais pačiais 1948 metais iš Lietuvos buvo ištremta apie 50 tūkstančių žmonių, tarp kurių ir 11 tūkstančių vaikų. Nebuvo čia užsiminta ir apie mokytojus, kurie galbūt ir iš Žibartonių mokyklos buvo ištremti, nei apie ginkluotą pogrindžio kovą, į kurią galbūt buvo išjungę ir šios mokyklos mokiniai.

Šventėje dalyvavusiam Seimo nariui P. Luomanui šis ryškus pionieriškas „ura“ paliko kartoką išpūdį. Kilo klausimas, o kas iš to vaikams? Jis korekтиškai raštu kreipėsi į Panėvėžio rajono savivaldybės Švietimo, kultūros ir sporto skyriaus vedėją Algirdą Kęstutį Rimkų teiraudamasis jo nuomonės apie Žibartonių pagrindinės mokyklos surengtą jubiliejinį renginį.

„Turbūt sutiksite, kad vienos ryškiausią minimos šventės momentų buvo sovietiniai pioneriai apręngtų moksleivių pasirodymas, kuris buvo pristatytas kaip „mūsų istorijos“ dalis. Kyla natūralus klausimas, ar 100 metų mininti ir Lietuvos jaunajį pilieti ugandanti mokykla teisingai traktuoja tai, kas iš tiesų yra tikroji mūsų istorija? Mūsų –

Lietuvas – istorija, o ne okupacinės sovietinės valdžios kažkada primesta prievertinė patirtis. Kaip Jūs manote, ar jubiliejiniu Maironio metu, Lietuvos Sajūdžio gimtadienio išvakarėse švenčiamo mokyklos jubiliejaus metu didžiausias dėmesys, skirtas sovietmečio pionierių dainelems ir sovietmetį garbinusiems eileraštukams atminti, teigiamai įtakoja moksleivių tautinį ir patriotinį ugdymą? Tokio auklėjimo svarbą ir būtinybę praėjusių savaitę accentavo ir gerbiamą mūsų šalies Prezidentę Dalia Grybauskaitę, Prezidentūroje susitikusi su buvusių Lietuvos politinių kalinių ir tremtinų organizacijomis, kurias pakvietė prieš Birželio 14-ają aptarti Lietuvai aktualiausią klausimą“, – klausė Seimo narys P. Luomanas.

I diskusiją išjungė ir prof. V. Landsbergis. I mokytojų laikraštį „Dialogas“ (2012 m. birželio 14 d., Nr. 24) jis paraše trumpą, bet labai taiklų komentarą:

„Pasakojo, ir nebūčiau patikėjės. Bet parodė nuotraukas. Mokykla šventė šimto metų jubiliejų, tad išsteigta dar carų laikais. Gal tebebuvo rusiška, gal jau leista mokyti ir lietuviškai. Gausiai dabar susplaukusiai miesteliu ir apylinkių bendruomenei parodė programą – sovietinės praeities vaizdelį. Dabarties mokinukai europiečiai baltais marškiniais ir plačiais raudonais kaklaraiščiais vaizdavo „tarybinius“ pionierius, jų laimingą vaikystę. Rikiuotes, žygioutes, daineles ir eileraščius, šlovinančius komunizmo statytojų epochą. Tėvelių, sėdinčių salėje, paprašė atsistoti, kas anuomet priklausė šlovingai organizacijai, kaip ir nešioti išisegus didžiojo (žmogžudžio) Lenino portretėlius. Atsistojo turbūt visi – jų vaikystės laikais pioneriauti buvo privaloma. Kaip ir seneliams – savanoriškai stoti į Stalino vardo kolūkį arba nemokamai keliauti į Sibiro „kurtortus“. Yra nūnai jaunimo, gal ne iš Žibartonių, kurie ten važiuoja lankytis tremtinų kapų.

Bet minėjime skambėjo džiaugsminga gaida – prisiminkite, štai jūsų šaunioji jauystė! Ir vargšams vaikams plovė smegenis: štai kaip graziai augo ir dainavo jūsų tévai ir seneliai gerasiaisiais tarybiniais laikais.

(keliamas į 3 psl.)

Ar iš tiesų šalį ištiko ekonominis, politinis, dvasinės krachas?

Jonavoje leidžiamo laikraščio „Joneda“ paantraštė skelbia – „Laikraštis visiems“, taigi ne tik Jonavos rajono skaitytojams, bet ir aukščiosios valdžios atstovams. Šią metų birželio mėnesio „Jonedos“ 9-ajame numeryje buvo paskelbtas Edmundo Gedvilos straipsnis „Lietuva, kur tu eini? Ar mes jau tapome niekšū įkaitais?“ Kai kurie autorius teiginiai iš tiesų gali būti jdomūs daugeliui skaitytojų, ypač piliečiams, pabuvusiems Sibiro „kortuose“ ir patyrusiems čekistų „aptarnavimo komfortą“, taip pat ir aukščiosios valdžios atstovams.

Kas bučiuoja Briuselio išsigimelių užpakalius?

Valstybės kūrimas iš pagrindų padainuojančios revoliucijos buvo didelis ir garbingas uždavinys. Deja, reikia pripažinti, kad mes su šiuo uždaviniu nesusidorojome. Buvę Maskvos melžėjai, tapome Briuselio išsigimelių užpakalių bučiuotojais.

Pusę amžiaus trukusi sovietinė okupacija neištrynė iš tautiečių atminties pirmosios Lietuvos Respublikos (LR) laisvo, kūrybingo gyvenimo patirties. Štai kodėl Sajūdžio paraginti Lietuvos gyventojai 1990 metų kovo 11-ąją nedvejodami atkūrė pavergtos šalies Nepriklausomybę. Tačiau grėsmės iš Rytų verste vertė rūpintis valstybės saugumu. Antroji LR, tapusi gynybinės sajungos NATO ir Europos Sąjungos nare, šiuo metu turi patikimą Nepriklausomybės garantą. Briuselyje yra įsikūrusios NATO ir kai kurios ES vadovietės. Autorius pasikuklino paaiškinti, kam ir kokią kūno vietą sovietmečiu buvo privalu iškiestajam bučiuoti atvykus į Maskvą.

Sovietinės planinės ekonominės paradoksas

„Kalbant apie priežastis, vienareikšmiškai jas nustatyti sunku, nes nematoma ranka griauna viso pasaulio ekonomiką...“

Ar toks teiginys nerodo, kad kai kas dar vis pasiilgsta sovietmečio, kada visi „socializmo ekonominis“ planai būdavo nuolatos viršijami plataus vartojimo prekių stabilaus ir chronoško trūkumo sąlygomis? Sovietinė komandinio planavimo sistema visais atvejais buvo nepajėgi konkuruoti su laisvos rinkos galimybėmis ir efektyvumu. Autorius nepateikė nei faktų, nei samprotavimų kuo ir kaip pasireiškia „viso pasaulio ekonominis“ griovimas.

Demokratėjanti visuomenė sveikėja

„Mūsuose dainuojanti revoliucija išmetė iš savo vidaus (kaip istoriškai visur vyko) visas šiukšles ir pakankamai protu atsilikusius elementus. Pradėjom iš vienos pusės žaisti demok-

ratiją, iš kitos – pjudyti kitaip manančius intelligentus, apsišvietusius Respublikos piliečius.“

Neverta aiškintis, kaip ir kokie „politikai“ nustatinėjo „pakankamai protu atsilikusius elementus“, bet po Nepriklausomybės atkūrimo absoluiti dauguma sovietmečiu išskilusios profesūros, mokslininkų išsaugojo savo mokslinius laipsnius. Net komunizmo utopijos dėstytojai nieko neprarado, nes suvokė „brandaus“ socializmo ir komunizmo pseudomokslinius paistalus tik kaip politinę religiją, kurios jie čia pat atskiratė, kaip visiškai nereikalingo balasto atskiruose LR.

Kodėl autorius vengia konkretumo?

„Masė pažangiu žmonių buvo nušalinti nuo politikos, išniekinti ir buvę tikrieji disidentai, jau pradžioje ižvelgę tas blogybes, kurios žlugdys valstybės kūrimą. Ši periodą galima pavadinti raganų medžiokle, kuri pavirto į atvirą susidorojimą su kitaip mažstančiais šiandien. Raganų medžioklę buvo ir dabar yra persipynusi su „tolerancija“ ir „žmogaus teisėmis“.

„Tolerancija vagims, banditams, žudikams, iždo grobstytojams bei aferistams aukštuose valdžios sluoksniuose. Tolerancija degradavusiems piliečiams po socialinio rūpesčio ir žmogaus teisių kauke. Milžiniškas teises igijo pedofilai, zoofilai, nefrofilai ir kiti čia nepaminėti ligoniai.“

Kodėl straipsnio autorius iš „masės pažangiu žmonių“ neišdriso įvardyti né vieno asmens „nušalinto nuo politikos“, né vieno vagies, bandito, žudiko, aferisto, išsitaissiūlio „aukštuose valdžios sluoksniuose“? Jei šiuose bendruose kaltiniuose yra bent lašas tiesos, tai kodėl tuo reikalau nesirekta į teisingumo organus?

Kliuvo Prezidentūrai, Seimui ir Vyriausybei?

„Valstybės, kuriose viskas galima, egzistuoti negali. Tai įrodo ir mūsų Respublikos ekonominis, politinis, dvasinės krachas. Bet visa tai patogu valdantiesiems (nežiūrint lygmens) kasbebūtų: prezidentūra, Seimas, Vyriausybė ar savivaldybė. Jiems patogu. O ar patogu ir malonu gyventi parastiems žmonėms?“

Lietuvos Respublikoje teisingumą vykdo ne „Joneda“, ne koks nors apsišaukėlis, o tik Teismas. Tad, kas turėtų patikrinti ir deramai įvertinti „Jonedos“ laikraštyje paskelbtus, bet ne argumentuotus kaltinimus bei priekaištus prezidentūrai, Seimui, Vyriausybei? Jei kaltinimai nepagrįsti, tai tiesiog būtina patikrinti, kieno užsakymu tai daroma.

Edmundas SIMANAITIS

Kompensuoojamos pensijų nepriemokos

Ši mėnesį kompensuoojamos pensijų nepriemokos 1995–2002 metais dirbusiems pensininkams. Pensijų gavėjai, kuriems pensijos pervedamos į saskaitas, pensijų nepriemokas gaus kartu su pensijomis jų mokėjimo dieną. Tiems pensijų gavėjams, kurie pensijas gauna per paštą ar kitas pristantančias įstaigas, taip pat mirusių pensininkų turto paveldėtojams, pensijų nepriemokos į saskaitas pervestos birželio 12 dieną.

Tie pensijų gavėjai, kurie pensiją gauna per paštą ar kitas pensiją pristantančias įstaigas ir kurie iki šiol nėra informavę „Sodros“ teritorinių skyrių apie savo saskaitos rekvizitus, turėtų kuo skubiau tai padaryti. Nepriemokos jiems bus kompensuoojamos per savaitę nuo saskaitos rekvizitu pateikimo dienos.

Mirusių šių pensijų nepriemokų gavėjų turto paveldėtojai turi kreiptis į „Sodros“ teritorinių skyrių, kuris mirusiam mokėjo pensiją. „Sodros“ teritorinių skyriui reikia pateikti asmens

dokumentą (pasą arba asmens tapatybės kortelę), rašytinį prašymą, nurodyti saskaitos rekvizitus (saskaita turi būti Lietuvos Respublikos teritorijoje esančioje kredito įstaigoje), pateikti paveldėjimo teisės liudijimą arba nuosavybės teisės į bendrą sutuoktinį turta liudijimą. Nepriemokos paveldėtojams bus kompensuotos per 30 kalendorinių dienų nuo prašymo ir minėtų dokumentų pateikimo dienos. „Sodra“ ragina paveldėtojus nedelsti ir kreiptis dėl mirusiojo pensijų nepriemokos dalies.

„Neišmokėta pensijų nepriemokos dalis bus kompensuojama asmenims, kurie 2008 metų sausio 1 dieną (2007 metų lapkričio 6 dieną Valstybinių socialinio draudimo senatvės ir invalidumo pensijų dalies išmokėjimo įstatymo įsigaliojimo dieną) nebuvo suakė 70 metų. Vyresniems pensininkams šios nepriemokos buvo kompensuotos jau anksčiau,“ – informavo Seimo narė, Seimo Socialinių reikalų ir darbo komiteto narė Vincē Vaidevutė Margevičienė.

Žibartonyse atgaivinta raudonoji „šventės dvasia“

(atkelta iš 2 psl.)

„Mylėki partiją, vaikuti, / Kaip save motiną myli!“

Paskaičiavus pagal amžių, tai maždaug aštuntasis dešimtmetis. Moksleivio Romo Kalantos susideginimas vardan laisvės, protestuojant prieš Lietuvos engimą ir pažeminimą. Kunigų žūties po ratais arba nunuodijus, jaunu rekrūtų varymas į Afganistano skerdynes, kad gal dar prasiplėstų sovietų imperija. Gal tebepraktikuotas ir tradicinis šnipavimas mokyklose: papasakokite, vaikučiai, ką valgėte vakar (o buvo draudžiamos Velykos), ar nemarginote kiaušinių? Vertimas stoti į „jaunuosius dzeržinskiečius“, politiškai įskundinėti draugus. Keista Kauno mergaitė Žiurkevičiutė, kuri nenorėjo meluoti, viešai sąžiningai pasisakė tikinti Dievą, vaikščiojanti ir vaikščiosianti į bažnyčią, – ir kaip ją paskui, inspektorui išėjus, klasės „draugai“ mušė už kolektivui padarytą gėdą.

Toks epochos vaizdas būtų pilnės ir neugdytų naujų puskvailių. Bet kažkas Žibartonyse dirba kryptingai.

Išgirdau apie įvykį ir parašiau. Jeigu buvo ne taip, tai pataisykite. Vytautas LANDSBERGIS“

Panevėžio rajono žiniasklaida ir neva pasipiktinę žibartoniškai ēmėsi politikus „taisyt“. „Pionieriškoje rikiuotėje ižvelgė grėsmę valstybei“ – tokiomis antraštėmis skelbiama apie

tai, kaip Žibartonyse „užsitrukė Seimo nario rūstybę“. Aršiausiai tik ir tekalbėjo, kad politikai téra neišmanėliai – nesuprat, kad tai buvo parodia. Nors parodijos esmė yra neatitinkamas tarp stiliaus, vaizdų ir motyvų, priemonių mėgdžiojamą kūrinį. Parodijoje idėjos, teiginių, vertybinės nuostatos yra visai kitokios, deformuojančios mėgdžiojamą kūrinio nuostatas. Žibartonių mokykloje vaikučiai nieko nedemaskavo. Išvada viena – mokyklos jubiliejaus metu buvo parodyta ne parodija, o tiksliai sovietmečio kopija. Paprastai parodija yra linksmas pasisaipymas, tačiau juoktis naujai iškeptiems pionieriams marširuojant Žibartonių mokykloje niekam nesinorėjo. Šios kopijos autoriai – Žibartonių mokyklos mokytojai – kitaip nemokėdami pasiaiškinti viešai pareiškė esantys nepelnytai įskaudinti.

Įsijungę į diskusiją Panevėžio rajono gyventojai tvirtino – „istorijos neišbrauksi“. O Dainora prisistačius komentatorė pasakė konkretiai: „Višai nesvarbu, kas buvo tuo laikmečiu, svarbu šventės dvasia ir geri prisiminimai“. Štai taip, gerbiami Nepriklausomos Lietuvos piliečiai. Kažkam tremtinio dalia, gulagų ir vorkutų pragarai, o kažkam – nesvarbu. Jie tada gyveno „šventės dvasia“. Norėtų ir dabar tos „dvasios“. Ja ir savo vaikučius ugdo.

Ingrida VEGELYTĖ

Užsiprenumeruokite „Tremtinį“

Prenumeratos indeksas – 0117.

Prenumerata su pristatymu kainuoja:

1 mén. – 7,14 Lt, 3 mén. – 21,42 Lt, 6 mén. – 42,84 Lt.

„Tremtinys“ išeina keturis kartus per mėnesį. Prenumerata priimama „Lietuvos pašte“ iki kiekvieno mėnesio 22 dienos.

Gerų darbų nebūna per daug

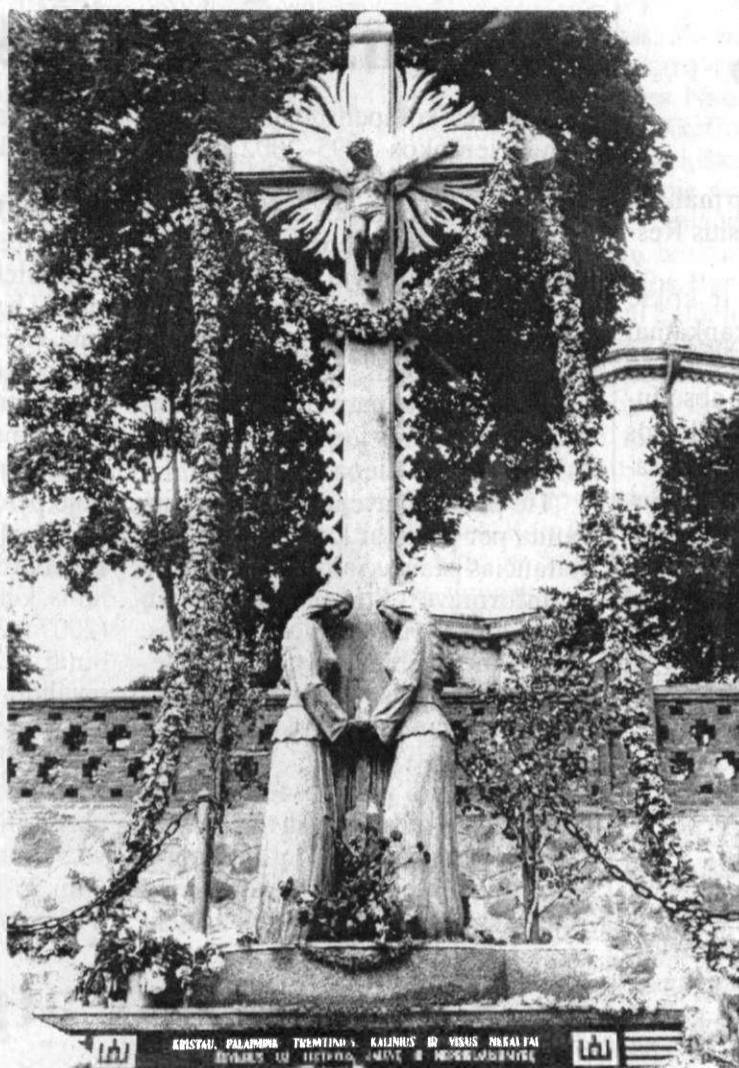
Likus savaitei iki Gedulio ir Vilties dienos minėjimo su LPKTS Kuršėnų filialo pirmininke Aniceta Grikšienė apžiūrėjome 1990 metais tremtinių atminimui pastatyta kryžių. Pasidarė liūdna – apskurės, kaip tremtinys Sibire, jokios gėlės, vien nuorūkos aplink (netoliene ant laiptų – paauiglių rūkymo vieta).

Pradėjau kelionę. Pirmaisiais – pas Kuršėnų miesto seniūnā Vytautą Gedmontą, paprašiau apačioje prie laiptų pastatyti šiukslių dėžę. Pažadėjo, pastatė.

Toliau – pas Seimo narę Rimą Baškienę. „Būtų labai gražu prie kryžiaus pastatyti gazonus, pasodintume gėlių,“ – pasvajojau.

Kreipiausi į Šiaulių rajono mero pavaduotoją Antaną Bezarą: „Reikia nuvalyti senus dažus ir naujai perdažyti“. Birželio 9-ają, nors buvo šeštadienis, jis atvažiavo, atsi vežė padėjėjų, nuvalė ir perdažė kryžių, pasikvietė paminklų restauratorių Pocių, žmogus labaigeranoriškai atnaujino akmenyje iškaltas raides.

Birželio 13 dienos vakara komunalinio úkio direktorius Vytautas Budrys su darbuotojais pripyle du gazonus žemiu. Seimo narės padėjėja Aldona Černiauskienė atvežė gėlių iš savo darželio – nepagailėjo bendram reikalui. Per trum-pa laiką geranoriškų žmonių dėka visi darbai buvo atlikti.

Kryžius negrįžusiems tremtiniam Kuršėnuose

Beliko Kuršėnų buvusiu politinių kalinių ir tremtinių vardu padėkoti padėjusieims atnaujinti ir papuošti kryžių negrīžusiems tremtiniams. Žydičios gėlės džiugins praeiviu akis. O Gedulio ir Vilties dienos minėjimas

tapo gražesnis ir pilnavertiškesnis. Jame dalyvavo jaunimas, valdžios atstovai, kalbėjo Šiaulių rajono mero pavaduotojas Antanas Bezaras, LPKTS Kuršėnų filialo pirmininkė Aniceta Grikšienė.

Eugenija DRAGŪNIENĖ

Žada konkursą dėl paminklo Laisvės kovotojams Lukiškių aikštėje

Kultūros ministras Arūnas Gelūnas sako, kad konkursas paminklui Laisvės kovotojams Lukiškių aikštėje sukurti bus paskelbtas per dvi savaites, tačiau pažymi, kad jis galėtų būti pastatytas tik pirmiai sutvarkius aikštę pagal jau seniau išrinktą projektą.

Komentuodamas Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjungos priekaištus, kad konkursas žadėtas dar balandį, ministras sakė, kad salygų rengimas užtruko dėl itin detalių viešųjų pirkimų reikalavimų.

Ministro teigimu, pagrindas paminklo kūrimui bus visos Lukiškių aikštės sutvarkymo idėjinio konkurso nugalėtojo architekto Rolando Paleko projektas, kuris buvo pasirinktas 2011 metų kovą. Tam, anot A. Gelūno, yra gautas Vyriausybės pritarimas.

Tačiau ministras pabrėžė, jog konkursas paminklo su kūrimui yra tik ledkalnio viršūnė, nes neaišku, ar bus skirta lėšų paminklo gamybai ir pačios aikštės tvarkymo projekto igyvendinimui.

„Buvome perspėti, kad lėšų nėra, ir neaišku, ar bus skiriamos tiek architektūriam sutvarkymui, tiek paminklo pagaminimui ir sutvarkymui. Aš manau, kad mes vis tiek turime padaryti, kas nuo mūsų priklauso – surengti konkursą ir išrinkti laimėtoją. Tai paini istorija, nieko nuostabaus, kad 19 metų aikštėje dar nieko neturime“, – sakė jis.

Pasak jo, konkurso rengimui ketinama skirti iki 60 tūkstančių litų. A. Gelūno teigimu, kol kas per anksti svarystyti, kiek gali kainuoti pats paminklas.

Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjungos pirminkas Povilas Jakucionis sakė, kad LPKTS ir LLKS atstovai susirūpinimą dėl netvarkomos Lukiškių aikštės išsakė prezidentė Dalia Grybauskaite birželio pradžioje vykusiam susitikime.

Pasak P. Jakucionio, susitikime su A. Gelūnu buvo išsakomi siūlymai, jog pirmiausia Lukiškių aikštėje būtų galima pastatyti paminklą Laisvės kovų dalyviams jamžinti ir

tik vėliau palaipsniui iigyvendinti keliais dešimtis milijonų litų kainuojančią visos aikštės sutvarkymo projekta. Tačiau A. Gelūnas su tokiu požiūriu nesutiko.

„Vis dėlto esamoje aikštėje pradžioje pastatyti paminklą, o po to pradėti tvarkyti aikštę būtų turbūt nesolidu. Aš veikiau išsivaizdučiau priešingą variantą. Turėtų pradžioje pasikeisti aikštės vaizdas. O paminklas – tai paskutinis akcentas, kuris išsaigtų aikštę“, – sakė ministras.

Nuo Kultūros ministerijos, pasak A. Gelūno, pačios aikštės tvarkymas priklauso „ganetinai menkai“. Svarbū vaidmenį šiuo atžvilgiu, anot jo, vaidina ir negebėjimas susitarti, kaip turi atrodyti pati aikštė, ir sudėtingi santiukiai tarp Vilniaus miesto savivaldybės bei Vyriausybės.

„Turbūt svarbiausia priežastis yra ginčas dėl to, kokia aikštė turi būti, kaip ji turi būti sutvarkyta, kaip ji turi atrodyti. Ar ji turi labai nutolti nuo ankstesnių tarybi-

Garbingo 90-ojo jubiliejaus proga sveikiname LLKS Vyčio apygardos karj savanorių dimisijos kapitoną Motiejų RUDĮ.

Linkime geros sveikatos, giedros nuotaikos ir Dievo palaimos.

LLKS valdyba

* * *

Nepastebimai, neužmirštame birūs laiko grūdeliai suskaičiavo gyvenimo valandas, dienas, prasminges metus. Minčių grioveliais padvelkė išmintis, darbuose subrendo patirtis, širdyje atsivérė gyvenimo prasmės gelmė. Ir toliau su meili gyvenkit savo darbuose, tenegasdina laiko vėjai...

Nuoširdžiai sveikiname LPKTS Rokiškio filialo narius, švenčiančius garbingus jubilieus:

Liuciją TAMOSAITYTĘ-ŽUKAUSKIENĘ 85 metų proga,

Joną AUKŠTIKALNĮ - 90 metų,

Joną GARUOLĮ - 75 metų,

Joną KORSAKĄ - 60 metų proga.

Linkime stiprios sveikatos, ištvermės, ilgiausiu metu!

LPKTS Rokiškio filialas

* * *

Garbingo 75-ojo gimtadienio proga nuoširdžiai sveikiname Lietuvos laisvės kovų dalyvę, LLA karių ir rėmėjų sąjungos narę Oną DRUNGIENĘ.

Linkime stiprios sveikatos, ilgų prasminges gyvenimo metų, džiaugsmingų valandų.

Lietuvos laisvės armijos karių ir rėmėjų sąjunga

* * *

70-ojo jubiliejaus proga nuoširdžiai sveikiname buvusią tremtinę Dalią TIŠKIENĘ. Dėkojame už darbus visuomeninėje veikloje ir linkime daug veiklių ir saulėtų metų.

LPKTS Kauno filialo Panemunės poskyris

* * *

Irute ir Rimvydai GAIGALAI, gyvenantys Biržuose, Žmogus kaip medis, kurio šakose gyvena paukščiai, Žmogus kaip saulė, kurios atokaitoje skleidžiasi žiedai. Jūs nežinote, kiek palydėjote paukščių, kiek išsiskleidė žiedų, Jūs jau 50 metų esate kartu...

Auksinių vestuvių proga į didelę ir margą Jūsų gyvenimo puokštę leiskite įdėti ir mūsų pagarbos ir nuoširdumo gėlę.

G. P Uldukiai iš Rokiškio

nių aikščių tipo ir būti visiškas avangardas. Tokie išsivaizduvai taip pat buvo – sukurti tenkažką tokio, kas tikrai liudytų epochos pasikeitimą, kad sovietiniai atsiminimai yra nūšluoti nuo žemės paviršiaus. Kita vertus, yra daugybė konseratyvesnių pasiūlymų, kurių siūlo obeliską, kažkokį pompastišką, labai ryškų įamžinimą, kuris daugeliui kritikų primena anuos laikus“, – kalbėjo ministras.

„Dar yra kebloka problema – diskusija tarp Vilniaus miesto ir Vyriausybės, nes šiandien dar neturime patvirtinto detaliojo plano tai vietai. Sakoma, kad jis atsisaras vasarą, bet šiandien neturime. Be miesto sutikimo ir pritarimo tas projektas ne visai gali sėkmagingai judėti. Tas veiksmų, kompetencijų ir interesų pasidalijimas tarp valstybės ir miesto – galimai čia glūdi didelis problemų. Kalbama, kad savivaldybė norėtų po Lukiš-

kių aikštė įrengti didelę automobilių statymo aikštę. Tai pareikalautų didesnių asigavimų negu tik išgrindžiant aikštę ir apsodinant medžiais“, – dėstė A. Gelūnas.

Idėjos, kaip turėtų būti tvarkoma Lukiškių aikštė, konkursą organizavusi Aplinkos ministerija teigia, jog aikštės sutvarkymo ir Lietuvos Laisvės kovotojų atminimo įamžinimo klausimus sprendžia dar 2010 metais sudaryta komisija, kuriai vadovauja ministro pirmininko kancelės Deividas Matulionis.

„Kultūros ministerijai išrinkus Lietuvos Laisvės kovotojų atminimo įamžinimo Lukiškių aikštėje meninės idėjos projekto laimėtoją, tolesnius Lukiškių aikštės sutvarkymo projekto igyvendinimo klausimus turėtų spręsti Vyriausybės sudaryta komisija“, – teigia Aplinkos ministerija.

BNS, „Delfi“ inf.

Prof. Ona VOVERIENĖ

Lietuvos partizanas Antanas Lukša-Arūnas, legendinio tautos didvyrio Juozo Lukšos-Skirmanto, Daumanto brolis, gimė 1923 metų gegužės 31 dieną Juodbūdžio kaime Veiverių valsčiuje gausioje Simono ir Onos Vilkaitės-Lukšienės šeimoje. Šeimoje augo septyni vaikai: trys iš pirmosios Simono santuokos ir antrojoje santuokoje gimę keturi sūnūs – Jurgis, Juozas, Antanas ir Stasys. Simonui ir Onai Lukšoms viena didžiausių vertybų šalia jų vaikų buvo mokslas. Todėl jie stengėsi savo vaikus leisti į mokslus. Jurgis ir Juozas, pasimokę Mozūriškių pradinėje mokykloje, vėliau – Veiverių gimnazijoje, išstojo ir baigė Kauno „Aušros“ berniukų gimnaziją. Ją baigė išstojo į Vytauto Didžiojo universitetą – Jurgis Lukša į Technologijos fakultetą, Juozas – Statybos fakulteto architektūros specialybę. Mama trečiąjį sūnų Antaną savo svajonėse matė kunigu. Baigės penkias Veiverių gimnazijos klases, Antanas, kaip ir vyresnieji jo broliai, išstojo į Kauno „Aušros“ berniukų gimnaziją. Čia besimokantį 1940 metų birželį, kai ir visą Lietuvą, užgruovo neganda – sovietų okupacija. Brolis Juozas, nei minutei nesuabejojęs, kad jo Tėvynė ištikus negandai, visi turi ją ginti, pasirinko kovos prieš okupantą kelią. Kartu su juo išpasipriešinimo frontą išsijungė ir septyniolikmetis brolis Antanas. Daugino ir platino antibolševikinę Juozo parūpintą spaudą. Atsišaukimuo se griežtai pasisakė prieš okupaciją, turto nacionalizavimą, kvietė tautiečius į kovą prieš okupantą už Lietuvos valstybės nepriklausomybę. Juozą sovietų NKVD arešta vo. Iš kalėjimo jį išvadavo 1941 metų birželio 24 dieną tautos sukiliimo kovotojai. Antanui reikėjo kabintis į gyvenimą. Baigės „Aušros“ gimnaziją išstojo į Kauno mokytojų seminariją. Buvo priimtas į paskutinį kursą ir 1941 metais baigė. Buvo pa-skirtas mokytojauti į Varėnā. Tačiau prasidėjęs Antrasis pasaulinis karas jo planus pakoregavo. Prasidėjus vokiečių okupacijai, kaip ir daugelis lietuvių, dalyvavusių tautos sukiliime, ir tikėjusių, kad civilizuotas vokietis Lietuvoje elgsis kultūringai ir civilizuotai, labai greitai nusivylė, supratęs, kad rudasis okupantas niekuo nesiskiria nuo raudonojo – toks pat žiaurumas su nepaklusniaisiais, tokia pat užkariautojo arogancija ir toks pat elgesys, siekiant okupuoti šalį, jos žemę nusavineti, ir jostautą paversti vergais.

Antanas Lukša išstojo į VDU Statybos fakultetą, sie-

kdamas inžinieriaus geodezininko diplomo. 1944 metais mokytojavo Veiverių gimnazijoje.

1945 metais, vengdamas tarnauti okupanto kariuomenėje išstojo į Geležinio Vilko partizanų rinktinę, pakviestas rinktinės vado Juozo Stra-vinsko-Žiedo. Partizanas Antanas Lukša ga-vo slapyvardį Arūnas. 1946 metais dalyvavo kautynėse su NKVD kariuomenės daliniu. Partizanų vadovybės pavedimu mokytojavo Žaslių vidurinėje mokykloje, net tapo jos direktoriumi. Turėdamas judėjimo galimybę mokyklos direktorių palaikė ryšius su partizanų būriais Kaune ir Vilniaus apylinkėse.

1946 metų gruodį da-lyvavo akcijoje, kurios metu buvo demaskuotas Lietuvos išdavikas, tautos vaikų – partizanų žudikas Juozas Mar-kulis-Erelis. Antanui Lukšai 1946 metų gruodžio 20 dieną pirmajam šia informaciją pateikė VDU prorektorius ūkio reikalams Bronius Barzdžiu-kas, vėliau tapęs partizanu Būtautu. Antanas skubiai šią žinią pateikė savo broliui Juozui. Deja, jau ir Juozo artimiausioje aplinkoje buvo išdavikas Algimantas Zaskevičius-Salna. Laimej, jis tik spėjo išsaugoti savo „šeimininko“ Markulio gyvybę, bet nespėjo sunaikinti žinios apie jo išdavystę. Ji stebuklingu, tie-siog holografiniu greičiu paslido po visas partizanų apygardas. Po šios akcijos, jau gerokai „apsišvietęs“ Antanas Lukša turėjo grižti partizanauti, nes mokykloje likti jau buvo nesaugu. 1947 metais Antanas Lukša tapo Tauro apygardos partizanų štabo ryšių skyriaus viršininku. Su-sitiko su iš Vakarų atvykusių žvalgais Jonu Deksniumi-Hektoru ir Vytautu Staneika-Meškiu; perteikė jiems informaciją, perduotiną į Vakarus. A. Lukša dalyvavo kautynėse su Šilavoto NKVD kariuomenės daliniu Agurki-nės miške. Šiose kautynėse žuvo Tauro apygardos vadas Zigmantas Drunga-Mykolas, Jonas (Semaškaitė) Janina. Kovos už laisvę. XXI amžius. 2004-12-8-15.

Prieš savo žūtį Tauro apygardos vadas buvo įsakęs Juozui Lukšai-Skirmantui vykti į Vakarus atnaujinti ryšių, nes, matyt, Hektoru ir Meškiu nebepasitikėjo. Antanas padėjo broliui Juozui organizuoti Birutės rinktinę Kaune; rūpinosi partizanų Juozo Lukšos-Skirmanto ir J. Kriščiūno-Rimvydo kelio-

ne į Vakarus. 1947 metų birželį organizavo Tauro apygardos ir Žemaitijos partizanų apygardų vadų susitikimą Kaune, Aleksote. Po susitiki-mo netikėtai pakliuvo į NKVD pasalą, pabėgo, bet netrukus buvo suimtas, tar-domas ir žauriai kankinamas

tinys. 2003-06-12, p. 4). Vi-są savo gyvenimą Antanas paskyrė Lietuvos Laisvės kovotojų, savo brolių, ypač Juozo Lukšos-Skirmanto, Daumanto, tévų bei bendra-žygį atminimo gaivinimui. Tvirtai, nuosekliai, ryžtingai ir konstruktivai stovėjo ir

Antanas Lukša sėskrydyje „Su Lietuva širdy“, 2010 metais

ne tik už savo, daugiausia už brolio Skirmanto-Daumanto veiklą. 1948 metais buvo teisiamas SSRS VRM Lietuvos pasienio apygardos tribunolo, nuteistas 25 metams griežtojo režimo lagerių ir penke-riems metams tremties be teisių. Kalėjo Vorkutos, Tiuménės lageryje 501; dalyvavo to lagerio kalinių sukilime, buvo pervežtas į Bratsko (Irkutsko srityje) lagerį.

Lietuvos laisvės kovose žuvo trys broliai iš antrosios Simono Lukšos ir Onos Lukšienės santuokos – Jurgis Lukša-Piršlys (1922–1947), Stasys Lukša-Juodvarnis (1926–1947) ir Juozas Lukša-Skirmantas, Daumantas (1921–1951); vyriausias brolis – iš pirmosios santuokos Vincas Lukša buvo nuteistas 10 metų „už banditų šelpimą“. (Voverienė Ona. Partizanų motina. Žymiosios XX amžiaus Lietuvos moterys. Partizanės, ryšininkės, tremtinės, kovotojos. 2005, P.166–172).

1956 metais paleistas iš kalėjimų Antanas grįžo į Lietuvą. Kaip ir visi politiniai kaliniai, turėjo didelių sunkumų prisiregistravojant, dirbo įvairiausius darbus. Vedė Eugeniją Savickaitę. Šeimoje užau-go dukra Dalia ir sūnus Kestutis. Dabar auga vaikaičiai Goda ir Simona.

Antanui visą gyvenimą į širdį beldesi jo žuvusių brolių, tévo Simono ir jo bendražygių partizanų atmintis – jie vi-są laiką buvo su juo, kalbėjo si, aptarinėjo Lietuvos laisvės planus, Lietuvos ateities perspektyvas. Ta ateitimis Antanas tikėjo, jo žodžiais tariant: „Niekada tuo neabejojau. Antraip, ko būtų buvusi verta mūsų kova“ (Šuopytė Aušra. Krauju parašėme ant žemės: per amžius būk laisva. Trem-

Motinai (su erškėčių vainiku ir angelo sparnais) buvo iškilmingai pašventintas seniūnijoje Kauno kapinėse. Jo skulptorius Vidmantas Gylakis teigė mėginės išivaizduoti, kaip turėjo jaustis Motina, pamačiusi aikštėje gulinius išniekintus savo vaikus. „Kai žmogaus ribos pranyksta ir jis jau nebe jis, o kažkas daugiau – Dvasia. Trapi, tauri ir labai tvirta Lietuvos partizanų Motina“ (Navickienė Jolita. Atidengtas paminklas Kovotojų už Lietuvos laisvę Motinai. Tremtinys. 2010-08-27, p.1, 2).

Dalyvavau iškilmingame posėdyje, surengtame Kauno karininkų ramovėje ta proga. Ten buvo sutikta ir Stanislovo Abromavičiaus knyga „Partizanų Motina“, kurioje dar kartą įamžintas ir Onos Lukšienės, keturių partizanų Motinos atminimas. Tada, matyt, Likimo valia sėdėjau šalia Antano Lukšos ir pirmą kartą jį pamačiau labai žmogiškai susijaudinus, man pa-sirodė – su ašaromis akyse ir tadajis pasakė: „Dabar jau galiu ir mirti. Atlikta viskas“. Sie žodžiai, matyt, skambės ausyse iki pat mano saulėdžio, kai mintyse iškils Antano Lukšos veidas. Stiprus, kryptingo ir valingo žmogaus žodžiai.

Antanui Lukšai sekėsi su-burti aplink save talentingiausius Lietuvos vaikus, daug prasidėjusius prie partizanų atminimo gaivinimo. Jo paakinta 1990 metais rašytoja Antanina Garmutė paraše monografiją „Išėjo broliai“ apie Lukšų šeimos gyvenimą ir jų tragiską likimą. Po šios knygos pasirodymo ji dar ne kartą rašė apie Juozą Lukšą-Daumantą, yra paskyrusiam eileraščių. Vėliau pasirodė istorikės Nijolės Gaškaitės ir Izidoriaus Ignatavičiaus knygos, kur minimas Juozas Lukša, dar vėliau – Antano Lukšos ir Juozo Lukšos žmonos Nijolės Bražėnaitės-Paro-netto knyga „Laiškai myli-mosioms“, politinio kalnio rašytojo Antano Paulavičiaus knyga „Baladė apie Daumantą“, Birutės Pečio-kaitės-Adomėnienės knyga „Likviduoti Skirmantą“, Kanados lietuvis Antanas Sileika paraše romaną „Underground“ („Pogrindis“), kurio pagrindinis herojas – Juozo Lukšos prototipas.

Antano Lukšos, Povilo Jakučionio iniciatyva – jau 22-eji metai Ariogaloje vyks ta kasmetiniai Laisvės kovotojų sėskrydžiai, kuriuo-se dalyvauja Lietuvos pat-riotinis jaunimas, buvusių politinių kalinių ir tremtinės chorai, Lietuvos valdžios astovai, tautiškai nusiteikusi Lietuvos inteligentija.

(keliamas į 7 psl.)

Dovana Tėvui

Pradžių pradžia – Gudaičiuose

Išleista nauja istoriko, aistringo keliautojo dr. Vytenio Almonaičio knyga „Gudaičių kaimas 1938–1948 metais. Kęstučio Almonaičio prisiminimai.“ Tai Vytenio užrašytų ir parengti spaudaijo Tėvo pasakojimai apie minima laikotarpi.

Gudaičių kaimas – nedidelis, gyventojai čia buvo vadinti vidutiniokais, nes valdė ne per didelius žemės sklypus. Sėkmę ūkininkams lėmė derlingos žemės ir gebėjimas jas prižiūrėti, kiekvieno ūkininko darbštumas, taupumas ir meilė saviems trobesiams, gyvuliams, išaugintam derliui. Prieškario Lietuvoje ūkininkų šeimos buvo gausios. Ir Almonaičiai – Pijus ir Viktorija – susilaukė šešių atžalų, bet užaugo tik keturi: Vytautas, Gediminas, Birutė ir Kęstutis. Pastarojo išgyvenimai, pastebėjimai, prisiminimai ir sudėti į naują sūnaus Vytenio knygą.

Per tėvo atsiminimų prizmę atsiveria garsių žmonių, vienaip ar kitaip susijusių su Gudaičių kaimu, paveikslai. Prisimenamas dr. Jonas Basanavičius, neretai svečiavęsis Ožkabaliuose, o ten – Kęstučio mamos gimtinė. Kitame, Kiršų kaime, gyveno tolimi Viktorijos Almonaitės giminaičiai Bačinskai – Salomėjos Bačinskaitės-Bučienės, garsios poetės Salomėjos Nėries, šeima.

Kęstutis Almonaitis prisimena: „Kartą Salomėja Nėris visą dieną praleido pas mus, Gudaičiuose. Man, vaikui, įstrigo, kaip ji poetiškai apibūdino Dzūkiją, kur jai teko kelerius metus gyventi, mokytojauti. (...) Ji man suformavo įvaizdį, kad Dzūkija, tai lyg pasakų šalis.“

Kuo svečią vaišina zanavykai

Gudaičių kaimo žmonės save vadino zanavykais, anot jų, iki Šešupės gyvena zanavykai, o už upės – kapsai. Zanavykai – vaišingi, nešykštūs žmonės, bet taupūs. Tai žino visi, todėl ne vieną anekdotą apie juos galima išgirsti, bet tai tik liaudies sąmojis. Tad kuo svečią vaišina zanavykai?

Kęstučio Almonaičio prisiminimuose randame tokį vaišių stalą: šeimininkė būtinai pagamina naminio alaus, išverda „košelienos“ (šaltinos), ir niekada neapsieita be „kugelio“. „I jį idėdavo rūkytą, o jei neturėdavo, tai šviežią karką. Jos nepjaustydavo, visą tiesiai į tešlą išeisdavo. Jei gerai iškepdavo, mėsa lengvai nuo kaulų atšokdavo.“

Tarpukariu kaimo žmonės gerdavo labai mažai. Kę-

tutis Almonaitis prisimena kaip kartą į svečius atvyko tolimas giminaitis, tėvas jį pašiuntė parnešti pusbonkėli – 0,25 litro buteliuką. Tėvas su svečiu nugėrė mažesnę to buteliuko dalį, gal po 50 gramų kiekvienas. Tada atėjusi mama butelių atėmė ir dar apšaukė: „Girtuokliai, kiek galima gerti, kur tai matyta!“

Knygoje randi jaunimo pasilinksminimų gegužinėse aprašymų ir pasakojimų, kaip

žmonės vakarais rinkdavosi vieni pas kitus padainuoti, prisimintos ir kunigo kalėdų dienos. Žiniasklaida pasiekdavo ir kaimą, gal tik ne taip operatyviai, kaip šiandien. Kęstučio tėvai prenemuodavo „Lietuvos aidą“.

Kaime buvo įdomus svarbių žinių perdavimo būdas – vadinamoji krivulė. Tai kvietimas atvykti pas seniūnų. Su manės sušaukti gyventojus seniūnas pasiūsdavo raštelį, Jame nurodydavo, kada ir kokiu klausimu žmonės kvečia. Krivulė paprastai išnešiodavo vaka. Buvo nustatytas „maršrutas“, iš kurios sodybos pradėti nešti ir kurioje baigtis.

Išbandymai

Kai 1940-ųjų birželį į Gudaičių kaimą įžengė sovietai, Kęstučio tėvas prarado jėgas ir bet kokį norą toliau kurti savo gyvenimą. Jis sužlugdė naujoji sovietų žemės „reforma“. Sunkiai išgątė ir išpurentą, išpuoselečią žemę reikėjo dalytis su naujai valdžiai lojaliu naujakuriu. Tai kas lig šiol buvo tavo, jau – nebe tavo! Antras išbandymas – prasidejės karas. Kai namuose nuolatos zujo nacių kariai, kai reikėjo jiems geriausią namo dalį užleisti, tėvui buvo nepakeliamai sunku visa tai matyti ir išgyventi.

Piesdamas rūstaus sovietmečio grimas autorius negaili humoro, atmiešto sarkazmu, ir tai pagyvina kuriamo vaizdo spalvas. „Kai 1945-aisiais prasidejo karo grobio dalybos, viena jų buvo karvių iš Prūsijos varymas į Sovietų sąjungą. Jas varyda-

Naujos knygos

vo šalutiniai keliai. Viena kelio atkarpa ėjo vakarų–rytų kryptimi Kudirkos Naujiečio–Slabadų vieškeliu. Juo traukė šimtai vokiškų veislių galvijų. Kelyje jie netilpdavo, tad plūsdavo plačia juosta per kaimynų laukus, pridarydami daug žalos. Bandą varydavo rusiškai kalbantys varovai – moterys ir barzdoti vyrai. Matyt, jie nekaip atlikdavo savo darbą, nes karvės labai garsiai mūkdavo. Kartą paklausiau mamos: „Kodėl jostai pūkia?“ Ši paaiškino: „Kaip jos nemūks, jeigu nepamelžtos. Jos gi ligonės, joms skauda.“ Karves varė gal kokį ménnesj. (...) Taip sutapo, kad kaip tik tuo metu pasibaigė karas. Spudoje, per radiją išvisais kitaikana buvo pradėtas ypatingai šlovinti Stalinas. Be kita ko, jį imta vadinti didžiuoju karvedžiu. Kaimo žmonėms šis titulas patiko. Jie juokdavosi ir sakydavo: „Tikrai didysis karvedys! Žiūrėk, kiek karvių iš Prūsijos parveda!“

Knygoje randame ir Kosato Gliko, sovietmečiu garsaus kolūkio, buvusio šalia Lukšių, pirmininko pavardę. Raugaluoje gyvenusi P. Valaitienė, pas kurią kar metais slapstėsi K. Gliko motina ir sesuo, buvo ištremta į Sibirą. Žmonės K. Glikui priekaištauto, kad šis P. Valaitienės neapsaugojo.

Brolių likimai

Karui baigiantis broliui Vytautui ėjo 23-ieji. Jis buvo pasirengęs eti partizanauti, bet motina atkalbėjo. Tačiau ryšį su partizanais Vytautas palaikė. Baigęs Kauno mokytojų seminarą ir brolis Gediminas ramiai dirbtis, gyventi negalėjo. Saugumiečių persekiojimai, tardymai, kalėjimai paliko žymę visam gyvenimui. Mamą nuteisė dvejiems metams kalėti, kaip negalinčią vykdyti uždėtos pylavos. I tremiamųjų sąrašus 1948 metais pateko Gediminas, Birutė ir Kęstutis Almonaičiai.

„I Gudaičius sugrįžome tik 1988 metų pavasari. Pasodinome tris ąžuoliukus ir liepaitę. Siekėme, kad kiekvienas Almonaičių giminės žmogus – gyvas ar miręs – turėtų čia po savo medį. Ilgainiui išaugo visas atminimo medžių gojelis. Taip vėl įsikibome į Gudaičių žemę.“ Toks šios knygos epilogas.

Kęstutis Almonaitis dėl savo suvalkietiško užsispypimo, darbštumo ir atkaklumo pasiekė tai, apie ką svajojo. 2012 metais šventė savo 80-ąjį gimtadienį. Pažymint šią sukaktį sūnus dr. Vytenis Almonaitis padovanovo paties parengtą ir išleistą tėvo prisiminimų knygą apie Gudaičių kaimą. Ar gali būti geresnė dovana Tėvui?..

Aušra SUOPYTĖ

Pakruojo tremtinių jamžinimas

Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjungos filialai leidžia knygas apie tremtį, kalnimą, visuomeninę savo narių veiklą. Neseniai skaitytojus pasiekusi Pakruojo filialo pirmininkės Zitos Vėžienės knyga „Mūsų darbai ir likimai“ (leidykla „Naujasis laipsnis“), 2012 viena iš tokų,

kurią malonu skaityti, kurioje galima rasti daug istorinių faktų, joje aprašyti dvidešimties tremtinių šeimų likimai. Tai vienas iš įsimintiniaus pastarųjų metų leidinių.

Pirmajame skyriuje aprašyta Pakruojo filialo veikla 1998–2012 metais. Greta protokolinių duomenų apie filialo vadovus, valdybos narius (filialas buvo įsisteigtas 1988 metų lapkričio 27 dieną po „Tremtinio“ klubo vėliavą), skaitytojas ras žinių apie renginius, atminimo ženkly pastatymą partizanams, tremtiniams. 2000 metų spalio 30 dieną Pakruojo „Atžalyno“ gimnazijos kieme pastatytos paminklinės juodo granito lentos, jose įrašytais 77 partizanų pavardės. Prieš tai Linkuvos Šv. Mergelės Marijos Škaplierinės bažnyčios šventoriuje atidengta „Tremtinių siene“ su deportuotųjų pavardėmis ir ištremimo metais. Žinoma, viesus filialo darbus išvardyti

sunku, tačiau publikuotose nuotraukose juntamas žmonių susikaupimas, pasididžiavimas atliekamais darbais. Filialo žmonės aktyvūs, prasmingų iniciatyvų talkininkai. Tai liudija faktas, kad nuo 1998 metų LPKTS įvairių laipsnių žymenimis „Už nuopelnus Lietuvai“ buvo apdovanoti 18 narių, vienas jų Vidmantas Palujanskas (1953–2008), – LPKTS 1-ojo laipsnio žymeniu.

Atroji knygos dalis – tai pasakojimai apie tremtį. Steponas ir Teodora Činciai su trimis vaikais, Paulina Puodžiuviene su dukterimis Stase ir Birute, Marytė Juozaitytė-Liubauskienė, Ona Slavinskienė su vaikais Julijana ir Stasiu, pagaliau ir autorės Zitos Buržaitės-Vėžienės šeima to krašto ištremtieji – jų kančios – tai okupanto nužmogėjimo įrodymai.

Janina Bartkutė tą skausmingą 1948 metų balandžio 22-ąją buvo pakeliui į šį pasaulį – gimus po trijų mėnesių Buriatijos Mongolijoje.

Idomu skaityti pasakojimus apie nepatyrusią tremties, tačiau buvusių tremtinių renginių organizatorę Rimą Žemrietaitę, gyvenančią Mikniūnų sodžiuje. Visuomenininkė patirašo renginių scenarijus, juos veda, šios veiklos jai gali pavydėti daugelis. O ji tėra atkalus žmogus, patriotė, Dievo valia jau trylika metų prikaustyta prie neigaliųjų vežimelio...

Zitos Vėžienės knyga gali būti tarsi etalonu tiems, kurie ruošiasi įprasminti tremtinių organizacijos veiklą, jamžinti kentėjusių ir iškentėjusių Sibiro vargus atminimą. Belieka paminėti, kad į mūsų išleistą knygą „Tremties vaičiai“ pateko ir trys pasakojimai apie buvusius Pakruojo tremtinius.

Stanislovas ABROMAVIČIUS

Skelbimai

2012 metai neeiliniai. Jie paskelbti Maironio metais. Sukanka 150 metų nuo jo gimimo ir 80 metų nuo mirties. Lenkiame galvą prieš jo kūrybą, kuri mums, lietuviams, sava ir brangi. Maironio eilės apie Dievą, tautiškumą, meilę gamtai ir Tėvynėi skambėjo, skamba ir skambės visais laikais! Todėl, pagerbdami šį Lietuvos poetą, organizuojame literatūrinę popietę, kuri įvyks birželio 30 d. (šeštadienį) 16 val. Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjungos büstinių salėje (Kaunas, Laisvės al. 39, 2 aukštasis). Savo mintimis dalyvis ir poeziją skaitys aktorius Petras Venslovas.

Renginio organizatorius – VŠĮ „Renginiai tau“.

Liepos 6 d. (penktadienį) Kaune paminėsime Valstybės dieną – Karaliaus Mindaugo karūnavimo metines. 10 val. šv. Mišios Šv. Mykolo Arkangelo (Igulos) bažnyčioje. 11.30 val. iškilmingas minėjimas Vytauto Didžiojo karo muziejaus sodelyje.

LPKTS Kauno filialas

2012 m. birželio 29 d.

Tremtinys

Nr. 24 (998)

7

Antanas Lukša-Arūnas

(atkelta iš 5 psl.)

Rukloje įsteigtas Juozo Lukšos-Daumanto LR Saušumos pajėgų karių mokymo centras, Garliavoje Juozo Lukšos-Daumanto vidurinė mokykla su memorialiniu muziejumi, Veiverių kraštotoyros muziejuje įsteigta memorialinė Juozo Lukšos ekspozicija. Veiverių krašto istorijos atminties muziejui Antanas padovanojo brolio Juozo Lukšos portretą.

Antanas Lukša kartu su Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjunga daug padarė, kad jo brolių atminimas būtu įamžintas ir kino dokumentikoje: J. Vaiškūnas sukūrė dokumentinį filmą apie Juozo Lukšos ir jo žmonos Nijolės Braženaitės meilę „Partizano žmona – gyvas istorijos vėjas“, švedas Jonas Ohmanas pagal archyvinius dokumentus, bendradarbiau-

damas su amerikiečiais – filiu „Nematomas frontas“ (finansiškai šio filmo kūrimą remė Juozo Lukšos žmona Nijolė Braženaitė-Paronetto), pastatytas vaidybinis filmas „Vienui vieni“ apie partizanų Lukšų šeimą.

Antanas Lukša yra pasakės daug kilnių ir gražių žodžių apie bendražygius: Taurė apygardos partizanų vadą Zigmą Drungą-Mykolą, Joną, tos apygardos kapelioną Justiną Lelešių-Grafą, Kazimierą Pyplį-Mažytį, partizanų būrio vadą Alfoną Arlauską, kurio brolis Antanas tapo išdaviku, vėliau KGB agentu ir niekšiškai pražudė net savo broli, apie Kaišiadorių mokymą Juozą Asenovaitį, kelių partizanų ir ryšininkų broli, MGB žiauriai kankintą, nieko neisdavusį, iškentėjusį ilgus kalėjimų metus ir neatsi-

sakiusi Lietuvos laisvės idealių. Idomu, kad net apie aiškius partizanų priešus Antanas Lukša atranda gerų žodžių. 1940 metais, Lietuvą okupavus sovietams į jų miliciją įstojo Lukšų kaimynas Vaclovas Čarneckis stengėsi išgelbėti NKVD suimtą Juozą Lukšą, o A. Lukšos vadovaujamoje Žaslių vidurinėje mokykloje dirbęs karinio parengimo mokytojas, 16-osios divizijos viršilia Vaclovas Stankevičius perspėjo Antaną, kad yra MGB įpareigotas seksti „kiekvieną žingsnį, stebeti ir klausytis“.

1999 metais Antanui Lukšai suteiktas dimisijos kapitono laipsnis. 2002 metais jis buvo apdovanotas Lietuvos kariuomenės kūrėjų savanorių medaliu. Apdovanotas Vyčio Kryžiaus ordino Komandoro Kryžiumi.

nio ugdymo mokymo. Jos galėjo pasidžiaugti gerai įvertintais, motyvuotais mokiniais, kurie nepadarė gėdos sava mokykloms.

Tikiuosi, kad spalį vyksiančioje konferencijoje pamatyse gausesnį dalyvių būrį. O moksleivai pažadėjo išmokti partizaniškų dainų ir būti „smogiamaja jėga“. Vilties yra!

Dalija KARKIENĖ

renginys tikslą pasiekė. Apie jo prasmę kalbėjo Kybartų skautų vadą Gabrielius Zaveckas. Be jokios abejonės manau, kad meilės Tėvynei jausmas neatsiranda iš niekur. Džiaugiausi mūsų giūdų pastebėjimais, kurie išreiškė viltį, kad jaunoji karta neleis

Žygio dalyviai prie buvusio partizanų bunkerio

užmiršti garbingos praeities: tū kovotojų, kurie savo gyvybių kaina liudijo meilę Lietuvai.

Dėkoju istorijos mokytojoms D. Leonavičienei, D. Uldinskienėi, R. Jasaitienei, R. Laukaitienei ir R. Medelienei, kurios atstovavo vienės rajono istorijos ir pilieti-

Kelionėje buvo ir improvizuota viktorina. Moksleiviai nustebino žiniomis.

Išvažiuojamojo seminaro

„Taurė apygardos partizanų takais“ aptarimas vyko kavinėje. Buvo pripažinta, kad

Paskutinis sustojimas –

Pajevonyse. Čia prisiminėme ir Vytautą Didžių, prie kurio paminklą nusifotografavome.

Tyloje pasimeldė prie paminklo partizanams džiaugėmės gera nuotaika ir pa-

tirtais išpūdžiais.

Kelionėje buvo ir improvizuota viktorina. Moksleiviai

nustebino žiniomis.

Išvažiuojamojo seminaro

„Taurė apygardos partizanų

takais“ aptarimas vyko kavinėje. Buvo pripažinta, kad

„Taurė apygardos partizanų takais“ aptarimas vyko kavinėje. Buvo pripažinta, kad

„Taurė apygardos partizanų takais“ aptarimas vyko kavinėje. Buvo pripažinta, kad

„Taurė apygardos partizanų takais“ aptarimas vyko kavinėje. Buvo pripažinta, kad

„Taurė apygardos partizanų takais“ aptarimas vyko kavinėje. Buvo pripažinta, kad

„Taurė apygardos partizanų takais“ aptarimas vyko kavinėje. Buvo pripažinta, kad

„Taurė apygardos partizanų takais“ aptarimas vyko kavinėje. Buvo pripažinta, kad

„Taurė apygardos partizanų takais“ aptarimas vyko kavinėje. Buvo pripažinta, kad

„Taurė apygardos partizanų takais“ aptarimas vyko kavinėje. Buvo pripažinta, kad

„Taurė apygardos partizanų takais“ aptarimas vyko kavinėje. Buvo pripažinta, kad

„Taurė apygardos partizanų takais“ aptarimas vyko kavinėje. Buvo pripažinta, kad

„Taurė apygardos partizanų takais“ aptarimas vyko kavinėje. Buvo pripažinta, kad

„Taurė apygardos partizanų takais“ aptarimas vyko kavinėje. Buvo pripažinta, kad

„Taurė apygardos partizanų takais“ aptarimas vyko kavinėje. Buvo pripažinta, kad

„Taurė apygardos partizanų takais“ aptarimas vyko kavinėje. Buvo pripažinta, kad

„Taurė apygardos partizanų takais“ aptarimas vyko kavinėje. Buvo pripažinta, kad

„Taurė apygardos partizanų takais“ aptarimas vyko kavinėje. Buvo pripažinta, kad

„Taurė apygardos partizanų takais“ aptarimas vyko kavinėje. Buvo pripažinta, kad

„Taurė apygardos partizanų takais“ aptarimas vyko kavinėje. Buvo pripažinta, kad

„Taurė apygardos partizanų takais“ aptarimas vyko kavinėje. Buvo pripažinta, kad

„Taurė apygardos partizanų takais“ aptarimas vyko kavinėje. Buvo pripažinta, kad

„Taurė apygardos partizanų takais“ aptarimas vyko kavinėje. Buvo pripažinta, kad

„Taurė apygardos partizanų takais“ aptarimas vyko kavinėje. Buvo pripažinta, kad

„Taurė apygardos partizanų takais“ aptarimas vyko kavinėje. Buvo pripažinta, kad

„Taurė apygardos partizanų takais“ aptarimas vyko kavinėje. Buvo pripažinta, kad

„Taurė apygardos partizanų takais“ aptarimas vyko kavinėje. Buvo pripažinta, kad

„Taurė apygardos partizanų takais“ aptarimas vyko kavinėje. Buvo pripažinta, kad

„Taurė apygardos partizanų takais“ aptarimas vyko kavinėje. Buvo pripažinta, kad

„Taurė apygardos partizanų takais“ aptarimas vyko kavinėje. Buvo pripažinta, kad

„Taurė apygardos partizanų takais“ aptarimas vyko kavinėje. Buvo pripažinta, kad

„Taurė apygardos partizanų takais“ aptarimas vyko kavinėje. Buvo pripažinta, kad

„Taurė apygardos partizanų takais“ aptarimas vyko kavinėje. Buvo pripažinta, kad

„Taurė apygardos partizanų takais“ aptarimas vyko kavinėje. Buvo pripažinta, kad

„Taurė apygardos partizanų takais“ aptarimas vyko kavinėje. Buvo pripažinta, kad

„Taurė apygardos partizanų takais“ aptarimas vyko kavinėje. Buvo pripažinta, kad

„Taurė apygardos partizanų takais“ aptarimas vyko kavinėje. Buvo pripažinta, kad

„Taurė apygardos partizanų takais“ aptarimas vyko kavinėje. Buvo pripažinta, kad

„Taurė apygardos partizanų takais“ aptarimas vyko kavinėje. Buvo pripažinta, kad

„Taurė apygardos partizanų takais“ aptarimas vyko kavinėje. Buvo pripažinta, kad

„Taurė apygardos partizanų takais“ aptarimas vyko kavinėje. Buvo pripažinta, kad

„Taurė apygardos partizanų takais“ aptarimas vyko kavinėje. Buvo pripažinta, kad

„Taurė apygardos partizanų takais“ aptarimas vyko kavinėje. Buvo pripažinta, kad

„Taurė apygardos partizanų takais“ aptarimas vyko kavinėje. Buvo pripažinta, kad

„Taurė apygardos partizanų takais“ aptarimas vyko kavinėje. Buvo pripažinta, kad

„Taurė apygardos partizanų takais“ aptarimas vyko kavinėje. Buvo pripažinta, kad

„Taurė apygardos partizanų takais“ aptarimas vyko kavinėje. Buvo pripažinta, kad

„Taurė apygardos partizanų takais“ aptarimas vyko kavinėje. Buvo pripažinta, kad

„Taurė apygardos partizanų takais“ aptarimas vyko kavinėje. Buvo pripažinta, kad

„Taurė apygardos partizanų takais“ aptarimas vyko kavinėje. Buvo pripažinta, kad

„Taurė apygardos partizanų takais“ aptarimas vyko kavinėje. Buvo pripažinta, kad

„Taurė apygardos partizanų takais“ aptarimas vyko kavinėje. Buvo pripažinta, kad

„Taurė apygardos partizanų takais“ aptarimas vyko kavinėje. Buvo pripažinta, kad

„Taurė apygardos partizanų takais“ aptarimas vyko kavinėje. Buvo pripažinta, kad

„Taurė apygardos partizanų takais“ aptarimas vyko kavinėje. Buvo pripažinta, kad

„Taurė apygardos partizanų takais“ aptarimas vyko kavinėje. Buvo pripažinta, kad

„Taurė apygardos partizanų takais“ aptarimas vyko kavinėje. Buvo pripažinta, kad

„Taurė apygardos partizanų takais“ aptarimas vyko kavinėje. Buvo pripažinta, kad

„Taurė apygardos partizanų takais“ aptarimas vyko kavinėje. Buvo pripažinta, kad

„Taurė apygardos partizanų takais“ aptarimas vyko kavinėje. Buvo pripažinta, kad

„Taurė apygardos partizanų takais“ aptarimas vyko kavinėje. Buvo pripažinta, kad

„Taurė apygardos partizanų takais“ aptarimas vyko kavinėje. Buvo pripažinta, kad

„Taurė apygardos partizanų takais“ aptarimas vyko kavinėje. Buvo pripažinta, kad

„Taurė apygardos partizanų takais“ aptarimas vyko kavinėje. Buvo pripažinta, kad

„Taurė apygardos partizanų takais“ aptarimas vyko kavinėje. Buvo pripažinta, kad

„Taurė apygardos partizanų takais“ aptarimas vyko kavinėje. Buvo pripažinta, kad

„Taurė apygardos partizanų takais“ aptarimas vyko kavinėje. Buvo pripažinta, kad

„Taurė apygardos partizanų takais“ aptarimas vyko kavinėje. Buvo pripažinta, kad

„Taurė apygardos partizanų takais“ aptarimas vyko kavinėje. Buvo pripažinta, kad

„Taurė apygardos partizanų takais“ aptarimas vyko kavinėje. Buvo pripažinta, kad

„Taurė apygardos partizanų takais“ aptarimas vyko kavinėje. Buvo pripažinta, kad

„Taurė apygardos partizanų takais“ aptarimas vyko kavinėje. Buvo pripažinta, kad

„Taurė apygardos partizanų takais“ aptarimas vyko kavinėje. Buvo pripažinta, kad

„Taurė apygardos partizanų takais“ aptarimas vyko kavinėje. Buvo pripažinta, kad

„Taurė apygardos partizanų takais“ aptarimas vyko kavinėje. Buvo pripažinta, kad

„Taurė apygardos partizanų takais“ aptarimas vyko kavinėje. Buvo pripažinta, kad